

DR. IACOB MÂRZA LA 60 DE ANI

Născut la 18 august 1946 la Galtiu (județul Alba), absolvent al Școlii Medii “Horea, Cloșca și Crișan” din Alba Iulia, secția umanistă (1964), apoi al Facultății de Istorie și Filosofie a Universității clujene (1969), Iacob Mârza poate fi definit ca un om al cărții: bibliotecar mai bine de două decenii la filiala Batthyaneum a Bibliotecii Naționale (1972-1993), autor a peste 150 de titluri – volume, studii, articole –, conferențiar, apoi profesor universitar, coordonator de teze de doctorat, în oricare dintre aceste ipostaze Iacob Mârza s-a dedicat cărților și s-a exprimat prin intermediul lor.

Astfel, după ce a deprins ucenicia cercetării fundamentale printr-o încercare de monografie asupra unei instituții școlare reprezentative pentru rolul deținut în tentativa de culturalizare a românilor din Munții Apuseni, *Regium Gymnasium Zalathnense* (lucrare de diplomă realizată sub coordonarea profesorului Ștefan Pascu), Iacob Mârza s-a consacrat ca istoric al învățământului românesc din Transilvania, cu predilecție pentru perioada cuprinsă între epoca Luminilor și *Vormärz*. A rezultat astfel o teză de doctorat, finalizată în anul 1985 sub îndrumarea aceluiași profesor Ștefan Pascu, în care a fost abordat rolul școlilor de la Blaj în formarea intelectualității românești din Transilvania, între momentul *Supplex*-ului și ajunul revoluției de la 1848. La scurt timp, teza s-a transformat într-o carte, sugestiv intitulată *Școală și națiune (Școlile de la Blaj în epoca renașterii naționale)*, apărută la editura clujeană Dacia, în anul 1987. Dorința de a oferi o reevaluare a subiectului din perspectiva aprofundării lui documentare și metodologice, dar și aceea, mărturisită de autor, de a readuce în atenția opiniei științifice și a publicului interesat o lucrare vitregită sub anumite aspecte de constrângerile cenzurii comuniste, l-au determinat să publice o ediție adusă la zi a cărții, care a apărut în anul 2005 în versiune franceză, în colecția *Bibliotheca Rerum Transsilvaniae*, patronată de Institutul Cultural Român și de Centrul de Studii Transilvane din Cluj-Napoca. Pusă sub semnul raportului dintre școală și societate, într-o epocă marcată de revoluțiile democratice, analiza istoricului nu neglijează aspectele instituționale (întemeierea școlilor și semnificația actelor fundamentale, evoluția lor organizatorică, starea materială a școlilor, desfășurarea concretă a procesului de învățământ, problema fundațiilor școlare și a burselor oferite), dar nici nu se limitează la acestea, pentru că abordează situația corpului profesoral (proveniența geografică, originea socială, formația, activitatea didactică și pe linie ecleziastică, remunerația, activitatea culturală, științifică și nu în ultimul rând cea politică și socială), a populației școlare (educația anterioară, proveniența geografică și socială, evoluția numărului elevilor, rezultatele studiilor, preocupările școlare și extrașcolare) sau conținutul învățământului (axat pe discipline umaniste și teologice, dar reflectând și o orientare mai pragmatică, științifică). Înțelegându-l astfel ca pe un fenomen de civilizație, autorul abordează și implicațiile învățământului pentru devenirea națională a românilor transilvăneni, fapt relevat prin insistența asupra semnificațiilor activității celor două generații intelectuale formate în școlile Blajului: cea a Luminilor, angajată în mișcarea *Supplex*-ului și creatoare de cultură românească, respectiv cea romantică, formată în ambianța intelectuală schimbată din *Vormärz*, care a pregătit revoluția pașoptistă. Lucrarea se constituie astfel într-o reușită tentativă de istorie culturală a românilor transilvăneni, pentru perioada în care renașterea națională a presupus totodată încercarea de renovare a societății, favorizată, în timpul reformismului terezian și iosefin, de semnificative demersuri modernizatoare ale forurilor imperiale și provinciale.

Problematicii istoriei învățământului i se încadrează și volumul de studii publicat în anul 2002, *Etape și momente din istoria învățământului în Transilvania (sec. XVIII-XIX)*, care se dorește, conform mărturisirii autorului, o pledoarie în favoarea unei istorii a școlilor din exteriorul instituției educative. El oferă însă totodată prilejul cunoașterii laboratorului istoricului, a acelor demersuri de documentare și de repetată interogație asupra subiectului care avuseseră ca rezultat lucrarea cu valențe monografice prezentată mai sus. Și aceasta pentru că cea mai mare parte a studiilor și articolelor incluse aici (apărute între anii 1972 și 1988) au constituit rezultatul cercetărilor întreprinse în vederea finalizării tezei de doctorat, respectiv a cărții *Școală și națiune*. Predilecția pentru exploatarea surselor arhivistice, o trăsătură evidentă și a lucrării din anul 1987, caracterizează volumul de față, care înfățișează în fond, prin diferitele lui fragmente, o reală istorie a învățământului de la Blaj din perioada avută în vedere. Întâlnim astfel contribuții referitoare la desfășurarea procesului de învățământ, materiile predate, profesorii și elevii Liceului din Blaj ori la dotarea materială și la veniturile școlilor. Activitatea școlară este reflectată și prin apelul la surse mai puțin uzitate, precum cartea tipărită cu un conținut teologic sau privitoare la activitatea episcopilor. Relația dintre școală și societate, căreia i se subsumează prima secțiune a volumului, poate fi surprinsă cu deosebire în contribuțiile referitoare la ideea de educație în concepția reprezentanților Școlii Ardelene, la activitatea lui Ioan Iacob Aron ori la proiectele de reformare a învățământului din Blaj în anii premergători revoluției de la 1848. Contribuții documentare la fel de relevante conține și cea de-a doua secțiune a volumului, pusă sub semnul raportului dintre politică și cultură în Munții Apuseni, unde a început să funcționeze, în perioada târzie a reformismului, *Regium Gymnasium Zalatnense*. Ele se referă la activitatea acestui gimnaziu și la situația școlilor românești din zona Zlatnei în deceniul patru al secolului al XIX-lea. Tema istoriei învățământului a continuat să rețină atenția istoricului și în perioada următoare, când noile studii și articole elaborate au adus completări bibliografice și documentare sau au abordat o nouă problemă, precum cea referitoare la oportunitatea reeditării actelor fundamentale ale școlilor din Blaj, respectiv la utilitatea întreprinderii unei analize semantice a acestora.

Interesul pentru istoria învățământului s-a aflat, în cazul lui Iacob Mârza, în strânsă relație cu interesul pentru istoria culturii în ansamblu, mai exact cu istoria acelei culturi care a fost difuzată prin intermediul școlilor ori cultivată de reprezentanții acestora. În plus, privilegiul de a fi activat timp de mai bine de două decenii în cadrul Bibliotecii Batthyaneum din Alba Iulia explică predilecția cercetătorului pentru istoria bibliotecilor, a cărții și lecturii. A consacrat astfel diverse contribuții bibliotecilor de instituții școlare, valoroaselor fonduri de carte străină păstrate în Biblioteca Batthyaneum, fondurilor de carte veche conservate

în bibliotecile actuale, dar și bibliotecilor personale, pe baza inventarelor complete sau a unor liste de cărți. A investigat prezența cărții iluministe în bibliotecile transilvănene, atitudinea comunităților rurale românești față de carte sau orizontul cultural al clerului românesc. Pentru perioada anterioară secolului Luminilor, constituie importante reperi contribuțiile inserate în edițiile critice ale *Noului Testament* din 1648 (în colaborare cu Eva Mârza), *Bucoavnei* din 1699 (în colaborare cu Dumitru Călugăru) și *Psaltirii* din 1651. Cărți de o semnificație majoră pentru istoria culturii românești, acestea au fost privite în interdependențele lor cu contextul socio-cultural și ideologic care le-a determinat apariția.

Familiaritatea cu lumea cărților l-a îndemnat, poate, pe Iacob Mârza să se apropie de viața și activitatea unui deschizător de drumuri în bibliografia românească, Vasilie Popp, prin ediția critică (realizată în colaborare cu Eva Mârza) a lucrării acestuia tipărite la Sibiu, în anul 1838, *Disertație despre tipografiile românești în Transilvania și învecinatele țări de la începutul lor până la vremile noastre*. Cu o remarcabilă acribie, a pătruns în laboratorul cărturarului pentru a investiga dosarul conținând fișele de lucru ale acestuia și manuscrisul lucrării sale. l-a subliniat meritele de inițiator, fără a-i trece cu vederea erorile, contribuțiile semnificative în alte domenii de interes și l-a raportat la stadiul de evoluție a culturii românești din Transilvania din perioada preromantismului. Analiza rezultată este astfel relevantă și din perspectiva tentativelor de constructivism cultural care se manifestau în epocă. Prin colaborarea la ediția critică a unei alte lucrări aparținând polihistorului Vasilie Popp, *De funeibus plebejis Daco-Romanorum sive hodiernorum Valachorum et quibusdam circa ea abusibus /Despre înmormântările comune la daco-români sau la românii de astăzi și despre unele superstiții*, Iacob Mârza a contribuit la restituirea unei alte dimensiuni definitorii a cărturarului preromantic.

Dar analiza operei lui Vasilie Popp este relevantă și din punctul de vedere al unui alt orizont de interes al istoricului, acela pentru discursul istoric. Pe aceeași linie, pot fi amintite studiile consacrate istoricului Zenovie Pâclișanu, căruia Iacob Mârza intenționează să-i dedice o necesară monografie. El a investigat astfel, în mai multe contribuții apărute în ultimul deceniu, perioada școlărității istoricului, activitatea lui ca bibliotecar, diverse aspecte legate de operă și cu deosebire de valoroasa lui sinteză de istorie ecleziastică, *Istoria Bisericii Române Unite*, extrem de prezentă încă în dezbaterile istoriografice actuale. Iar interesul acordat problemei modernizării discursului istoriografic, sesizabil în analizele închinat lui Vasilie Popp, se regăsește în rezultatele celor două proiecte de cercetare coordonate de Iacob Mârza, care au avut drept subiect depistarea vocabularului politic uzitat în textele istorice transilvănene, pentru perioada cuprinsă între preiluminism și romantism. Reunind un colectiv din care au făcut parte cercetători de la Centrul de Studii Istorice și Politologice “Iuliu Maniu”, respectiv cadre didactice și studenți de la Facultatea de Istorie și

Filologie a Universității “1 Decembrie 1918”, aceste proiecte s-au finalizat prin glosarul de termeni *Semantică politică iluministă în Transilvania (sec. XVII-XIX)* și prin baza de date, conținând un dicționar terminologic explicativ, *Sens și reprezentare în dinamica gândirii politice din Transilvania (sec. XVII-XIX)*.

Istoricul Iacob Mârza ne oferă așadar un proiect de cercetare coerent, ale cărui prime etape, consistente, sunt deja realizate. În centrul ei stă, în viziunea noastră, receptivitatea față de cultură, în diversele ipostaze istorice ale acesteia care au caracterizat societatea transilvăneană în perioada modernizării.

DANIEL DUMITRAN